

Mélyen tisztelt Hölgyeim és Uram, kedves Barátaim!

Meleg szeretettel köszöntöm körünkben Haldimann Évát, régi-régi ismerőstök és barátunkat,

A nap és alkalom nemcsak ünnepi, hanem családi is – a nagyobb családé, mely nem ismer ügyetlen határokat, eltorzult értékrendeket, csak a szolgálat nemességét és önkéntességét.

A megtisztított kultúra és szellem nagyobb családja ez.

A Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia elsőként hívta meg és avatja a mai ülésünk keretében tiszteleti taggá Haldimann Évát. És hogy ezt megtehetjük, mindnyájunk számára ünnep.

Nagymúltú Akadémiánk sötét múlt után most lett újra autonóm, tisztességesen szegény, és az önszerveződés lehetőségeiben a saját erkölcsi és szellemi felelősségére szabad.

Röviden és tartalmasan: ez nyitottságot, értékkereső kíváncsiságot és nemzeti kultúránkhoz méltó folyamatos méltánylást jelent.

Akadémiánk semmilyen kurzusnak nem kíván szolgálója lenni, és ezt az újra megszerzett megfontolt nyitottságot szeretnénk ismét hagyománnyá tenni – itthon és a világ felé.

Ez a gondolat szülte meg az elhatározást, hogy azokat a magyar és nem magyar személyiségeket is körünkbe hívjuk, akik határainkon kívül élnek, más ország állampolgárai, viszont munkásságuk, érdeklődésük és elkötelezettségük mégis a magyar kultúra és irodalom önkéntes nagyköveteivé avatja őket.

Ők közül köszöntöm most elsőként Budapesten, szülővárosában, Haldimann Éva nagykövetségét.

Az ő személye sokunk számára személyesen is – a zaklatott história lármája és indulatai közepette – a megbízhatóság és pártatlanság metronómja volt, és töretlen munkaerővel és kedvvel mindmáig az maradt. És éppen azért, mert halk volt, minden irodalmunkkal és szellemi életünkkel foglalkozó írásában az oly annyiszor és oly sokszor hiányzó tárgyilagosság regiszterét tette tisztán láthatóvá az irodalmi és irodalompolitikai tölcserzsivajban.

Haldimann Éva szívós következetességgel szólt hosszú éveken át, amikor itthon nem, vagy csak hamisan és kerülgetve lehetett szólni – s tette ezt nemcsak világnyelven, de a világ egyik legtekintélyesebb lapjának [a Neue Zürcher Zeitungnak] a hasábjain. Ezért érzem szükségesnek és megtisztelő feladatommak, hogy ez a nap alkalom legyen arra is, hogy őszinte köszönetet mondjak lapja szerkesztőségi vezetőinek ezért a nyitottságért –, ami nélkül valóban illúzió csak az egymást és egymás értékeit megismerni is kész Európa párbeszéde.

Aki ezt élete munkássága fontos részévé tudta tenni, úgy is érezheti, joggal, hogy a magyar irodalom történetének egy fölöttébb földcsuszamlásos időszakában olyan önkéntes idegenvezetést vállalt, ami a hazai visszhangtalanságban nemcsak tanulságos öröm volt mindig, hanem higgadt, európai visszajelzés is.

Kedves Éva – félretéve az elkerülhetetlen koturnusos szavakat: Isten hozta, nagy szeretettel köszöntöm mint a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia tiszteleti tagját.

Budapest, 1992. október 2.

Mészöly Miklós

Haldimann Éva

Az élő magyar irodalomról

Vannak az ember életében pillanatok, mikor leperreg lelki szemei előtt egész élete; állítólag így van ez a halál pillanatában – erről talán majd más alkalommal beszélek –, de azt biztosan állíthatom, ez történt velem, mikor hírét vettem ennek a

nagylelkű és kedves megtiszteltetésnek, melyért nem is tudom, milyen nyelven fejezzem ki köszönetemet. Hiszen hozzám bizonyos értelemben már *hűtlenek lettek a szavak*, mert magyarul még egy cikket sem próbáltam összehozni soha, annyira megszoktam a németet, mely ennek ellenére soha nem lett anyanyelvemmé. Anyanyelvem mindig a magyar maradt, akkor is, ha otthon franciául beszélünk, ha az újság, a rádió, a lexikonok vagy a kiadók számára németül fogalmazok. És ez, kedves Miklós, kedves [Szabó] Magda, kedves itt egybegyűlt barátaim, egyedül az önök érdeme, és azoké, akik már sajnos nem lehetnek itt, de jelenlétüket még mindnyájan érezzük.

Amikor 1947 őszén, kerek 45 esztendővel ezelőtt, édesapám, Román Andor építész, kiküldött Svájcba tanulni, még nem tudtuk, hogy a kommunisták néhány hónap múlva magukhoz ragadják a hatalmat, és kezdetét veszi az a negyvenéves időszak, ólombúraként nehezedik az országra, és mindnyájunk életét gyökeresen megváltoztatja. Ez a negyven év az én generációmbeliemnek csaknem teljes élete volt. Én Svájcban maradtam, nem könnyen, ti, ahogy írod Magdám, legújabb köteted utolsó tanulmányában, mely úgy hangzik, mint írói testamentum, ti akkor éltetek, mikor Trója még füstölgött, és megpróbáltatok, ti, az Újhold fiataljai, hazát alapítani, és elvették tőletek az ifjúságot, az ambíciót, egész *viesszahozhatatlan, viesszaperelhetetlen* életek *a történelem vastalpa alatt maradt*.

Ezt nekem, odakint nem így kellett átélnem. Nehéz körülmények között, de doktoráltam Zürichben, éhbérért ugyan, de tanítottam egy iskolában, férjhez mentem, felneveltem a fiamat. A magyar irodalomra, melyet valaha a Baár-Madasban abban a gimnáziumban, melyet Nemes Nagy Ágnes olyan felejthetetlenül örökített meg a *Látkép gesztenyefával* című kötetében, annyira megszerettetett velem tanárnőm, Tálásiné Varga Anna, no meg gyerek- és fiataalkori állandó olvasási igényem, csak valami kevésbé áttetsző fátyolon keresztül gondoltam. Megálltam a harmincas évek végén, mondogattam magamban legkedvesebb költőm, Babits sorait, fűrődtem az *óráketyegésben*, haladtam az *apró hullámok között*, s még Radnótiól is csak a hatvanas évek elején hallottam először.

Egészen addig, míg – tán 1960-ban lehetett – valaki kölcsönadta a *Freskó* német fordítását. S akkor, abban a minutumban rádöbentem, hogy van még és él a magyar irodalom. A *Freskó* mondanivalója és a magyar irodalomban annyira újszerű írásmódja annyira fellelkesített, hogy megpróbáltam róla életem első recenzióját megírni, meg is jelent Max Rychner lapjában, a zürichi *Die Tat*ban, a *Neue Zürcher Zeitung*ra akkor még nem is gondoltam. Igen Magdám, a te első regényed volt az első impulzus számomra, hogy megpróbáljak megismertetni egy magyar irodalmi művet. Minden kontaktus híján azonban eltartott 1964-ig is – akkor már vagy két éve recenzeálgattam az NZZ számára –, míg íróasztalomra került egy másik magyar könyv, Németh László németre fordított *Égető Eszter* című regénye, melyet az itt sokunk által jól ismert, nagyszerű Hidegard Grosche adott ki, aki azóta mint fordító tesz még nagyobb szolgálatokat a magyar irodalomnak. Németh László iskolaorvosom volt az Áldás utcai elemiben, nagyon félttem tőle, himlőoltását eltörülhetetlenül viselem a karomon.

Ez az élmény számomra az volt, ami Proust számára a nevezetes Madeleine íze: feltámadt az emlékezés és a múlt. A Németh család ismertetett meg Mészöly Miklóssal, egyik ötlet adta a másikat, s az ő révükön ébredtem rá lassanként, hogy a magyar irodalom él, küzd, és csak kifelé alussza csipkerózsika-álmát. Így alakult ki az az életforma majd harminc éven keresztül, hogy nem Magyarországon ugyan, de mégis a magyar irodalom reális légkörében élhettem, felfedezhettem a magam számára ennek az irodalomnak a szépségeit, erejét, harcát, fontosságát ebben a negyven nehéz évben, az ólombúra alatt. Cikkeimmal csak közvetíteni akartam, próbálgattam, igen szerény eszközeimmal egy kicsit megemelni ezt az ólombúrát, egy kicsiny ablakot nyitni, melyen keresztül a nyugati világ megláthatja, milyen írók vívnak itt harcot a fulladás ellen, ki-ki a maga módján. Ne írják vízre a nevüket, legyen valahol valami feljegyezve Európa tudatában, pillanatfelvételekben, *in statu nascendi* rögzítve, valahol, Magyarországon kívül.

S így történt, hogy hála a magyar íróknak, kint is egy emberöltőn keresztül közöttük éltem, önök között, akiket olyan öröm itt ma vizionálni, s betekintést nyerni a Parnasszusra, bár soha nem is mertem volna rá gondolni, hogy én is bekukkanthatok ide, másként, mint baráti beszélgetés formájában. Ez a nap most elérkezett, még alig tudom elhinni, s különösen Neked szeretném megköszönni, Magdám, a te gondolatod volt, hogy 75. születésnapodon itt lehessenek, a te gondolatod, aki nemcsak a *Katalin utcával*, a *Régimódi történettel* vagy időben közelebb az *Ajtóval* vagy a *Pillanattal* ezen a

nyáron is már annyit adtál nekem. Fellebbentted azt az imént említett fátylat a magyar irodalom olyan fejezeteiről, melyekre csak az iskolai magyarázatokból emlékezett halványan az ember. Milyen más kép alakult ki a *Félistenek szomorúsága* nyomán. Minden egyes tanulmány felbecsülhetetlen kincset adott nekem, csodáltam és végtelenül szerettem az empátiának és fantáziának – no meg a tárgyi tudásnak és gondos kutatásnak – ezt a páratlan egyvelegét. Minden egyes esszé varázsa az a felbonthatatlanul egybeszövődő, átfogó és minden percben előhívható kultúra és pontos műismeret, az asszociációk szabad szárnyalása, melyre személyesség és közvetlenség rímel, ami azt teszi, hogy úgy érezzük, ott ülünk a szobádban és mesélsz, s mi elhallgatnánk a végtelenségig s meg nem unnánk... De ebben a mesében ott van a jól átgondolt ítélet, kritika, konstrukció és csattanó, s mindez emberi módon elgondolva, felépítve és költői szavakba öntve. Ugyanolyan emberi szavakba, mint amelyekkel tíz éve Szobotka Tibor alakját az őt megillető helyre állítottad. Ámulva olvastam a félistenek bolondságairól a Jókai-hagyatékban, élveztem a *Szegény asszony könyvének* igaz történetét, vagy kedves Kosztolányim *Hajnali részegségének* összevetését az első változattal, vagy éppen Babits *Golgotai csárdáját*, mely éppúgy Trójává változott, mint Creusa hazája, hazautalt minden erővonalával.

Köszönöm Neked ezeket az élményeket is és a mait is, és kerek születésnapodra szívből minden jót kívánok. Ti többet adtatok nekem, mint én Nektek. Köszönöm.